

BESZÁMOLÓ

Edith Kurzweil:

*A 39. Pszichoanalitikus Kongresszus**

A pszichoanalízis napjainkban épp olyan harcra kész és megosztott, mint jó nyolcvan esztendővel ezelőtt, amikor Carl Jung és Alfred Adler — kollégáikat elhagyva — az emberi lélek mélységeinek feltárásába kezdett. Jung az egyén pszichéjét annak családtörténeti előzményeiből és a mitológiából eredeztette, míg Adler a lélek felszabadulását a kibontakozó szocialista jövőben látta. Freud, aki biztosra vette, hogy saját útja a tudattalanhoz — jóllehet lassabb — az igazán célra vezető, a hívei között folyó vitákat azzal a ténnyel magyarázta, miszerint a pszichoanalízis egyidejűleg tudományos gyógy mód, elmélet és mozgalom. Érvelése alapján e három tényező kölcsönös függésben áll a másik kettővel, elmélyült munkát és figyelmet igényel, ezen túlmenően pedig mindegyiknek megvannak a saját próbakövei, amelyek nem állnak, és amelyeket nem is lehet párhuzamba állítani egymással. Freud maga az elméletalkotásban járt élen; saját és követői eseteit egyaránt általánosította, azután pedig hagyta, hadd viszálykodjanak csak egymás között a mozgalomban betöltött szerepeikért.

Bárki, aki San Franciscóban részt vett a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület ülésén, amelyeket 1995. július 29–augusztus 5. között tartottak, igazolhatja az állítást: a pszichoanalitikusok még mindig mozgal-

muk vezető pozícióiért hadakoznak. Noha a rajtuk kívülállók nevezték már őket elitistának, konzervatívnak, sőt túlértékeltnek is, a pszichoanalitikusok továbbra is csak a munkájukkal kapcsolatos nézetkülönbségekkel törődnek: miben is áll a pszichoanalízis lényege; mely elméleteket támogassanak; miként közelítsenek betegeik pszichéjéhez; valamint hogyan is értékeljük a klinikai adatokat.

Egy álló héten át pszichoanalitikusok a világ minden tájáról a pszichoanalízis tudományát fektették a díványra. Azt, hogy a beteg vajon életben marad-e, nem vizsgálták, bár sem a feltételek, sem a terapeuta személye nem derült ki világosan. A szervezők tág témakört választottak: „Milyen hatást gyakorol a pszichés valóság a pszichoanalitikusra és a betegre napjainkban?” Amint azt az ülés elnöke, a madridi Leon Grinberg megállapította: „A lelki valóság és annak viszonya a külső, más szóval anyagi valósághoz az egyik olyan központi kérdés, amely a pszichoanalízist meghatározza.” A Párizsból érkezett Haydée Faimberg arra emlékeztette a hallgatóságot, hogy Freud 1897-ben a lelki valóság fogalmát annak magyarázatára alkalmazta, hogy a tudattalan vágyak (és tudattalan képzetek) valóságos hatásokat képesek kiváltani. Leo Rangell Los Angelesből részletesen elemezte, hogy a konkrétól a pszichológiai felé való elmozdulás mint a csábítást magyarázó fogalom miként állhat továbbra is az elmélet középpontjában: „a szorongás mindig a külső és a belső egybeolvadása, a külvilágból jövő veszély és a belülről gyülemelő, a lelki tehetetlenségtől való félelemmel együtt járó feszültség fúziója”. Isidoro Berenstein, Buenos Aires-i analitikus a pszichikus valóságot a következőkép-

* A cikket a *Parisan Review* 1996/1. számából vettük át (41–52.old.).

pen írta le: „olyan tárgyként megjelentett élmények, érzelmek, valamint tudattalan képzetek sora, amelyeket az én bensőnek, egyben valóságosnak érzek”. Egyszerűbben fogalmazva nem egyéb, mint az egyén egyik lehetősége a világ megtapasztalására, amely a korai személyes élettörténetre, érzékelésekre és az alkalmazkodásokra támaszkodik. A pszichoanalitikus abban segít, hogy az egyén megtanuljon mindezekkel együtt tárgyilagosabban látni. A felszólalók esetelemzése és beszámoló, elméleti következtetései még inkább rávilágítottak arra, hogy sokkal egyszerűbb dolog egy beteg segítségére lenni, mint megfogalmazni azokat az átfogóbb tanulságokat, amelyek az emberi lélek működését magyarázzák. Ez nem csak a pszichoanalitikusokra áll, hanem igaz a filozófusok, pszichológusok és minden más társadalomtudós tekintetében is.

A pszichoanalízis válságos helyzete nem kizárólagosan abból fakad, hogy mind ez ideig nem volt képes a lélek legbelső rétegeibe hatolni annak megmagyarázása érdekében, vajon miért tikkelünk, vagy abból, hogy nem rendelkezünk jól körvonalazott modellel a lélek működéséről. A valódi ok abban rejlik, hogy Freud rejtett ígérete a tudattalan, „az igazi pszichés valóság” teljes feltárásáról nem teljesült. Ugyanakkor kétségtelen, hogy egyre több, különféle háttérű és különféle analitikus iskolából kikerült terapeuta vállalkozik ennek a feladatnak a megoldására.

Ahogy a napok teltek, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy jóllehet a kongresszus témája a pszichés valóság, a résztvevők gondolatai az anyagi valóságra összpontosulnak. Tulajdonképpen, ez soha nem is került távol szakmai tudatuktól. Ami a nehezen lebonyolított, kényelmetlen elnökválasztási kampányt illeti, az is olyan dezinformációktól és személyeskedő sárdobálástól volt terhes,

mint amilyenekhez az utóbbi esztendő országos és helyi képviselőválasztásai alkalmával már hozzászokhattunk. Az ellentétek feloldására a nyitó ülés szónokai a kulturális, nyelvi és felfogásbeli sokszínűség elfogadásának szükségességét hirdették. Mindezek ellenére, ezek a segélykiáltások úgyszólván klisészerűnek hatottak a mögöttük meghúzódó nézeteltérések árnyékában, amelyek egyrészt azoknak a kételyeknek a megerősödését jelentik, amelyek a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület (IPA) 1908-as megalakulása óta a pszichoanalitikus elméletet és gyakorlatot jellemzik, és amelyeket Freud oly egyértelműen vázolt „A laikus analízis kérdése” című írásában, másfelől pedig a karrierbeli és anyagi motívumok jelenlétét tükrözték.

Freud annak idején figyelmeztette amerikai követőit, hogy ne tekintsek a pszichoanalízist az orvostudomány egyik szakágának. Ám azok nem hallgattak rá, és a bekövetkező szakadást az orvosi, illetve nem orvosi képzettségű analitikusok között, amely búvópatakként a föld alatt érelődött egészen az 1985-ös hamburgi kongresszusig, amerikai pszichológusok magánvádas pere hozta felszínre, amelyet elszigeteltségük okozta jövedelemkiesésük miatt indítottak. Ezáltal azok, akik előzőleg marginális helyzetben voltak, eltelhetek az örömtől, hogy végre belépést nyertek „a hatalom központjaiba”. Következésképpen, a „business meeting” emelvényét a teljes végrehajtó bizottság foglalta el — huszonnégy személy, köztük az előző és a leendő elnöktől a tiszteletbeli alelnökig, kilenc „valódi” alelnökig és még sokan mások, három földrész és négy nyelv képviselőjében. „Ez a mi politikai bizottságunk” — súgta a fülembé az egyik analitikus. „Szerintem nem csinálnak mást, mint hogy a *Titanicon* átrendezik a nyugágyakat” — vélekedett egy másik.

Valójában a két elnökjelölt, dr. Otto Kernberg és Charles Hanly professzor, nagyon eltérő háttérrel és képzettséggel rendelkezik. A bécsi születésű Kernberg Chilében járt egyetemre és analízisbe. Jelenleg, mint a Columbia Pszichoanalitikus Kiképző Intézet munkatársa az egyik legtermékenyebb és legtekintélyesebb kutató hírében áll. Mióta, többek között, Melanie Klein tárgyakapcsolat-elméletét megismertette az Egyesült Államokban, kibékíthetetlen ellentétbe került az amerikai egopszichológusokkal. (Például azt is beszélték, hogy San Franciscóban nem lehetett kleiniánus analízist folytatni.) Hanlynek, aki hatalmas tudású filozófusból lett analitikus, nem kellett ilyen komoly ellenfelekkel megküzdenie. Kiemelkedő szerepet vállalt abban, hogy a pszichoanalitikus irányzatot követő észak-amerikai pszichológusokat elismerje az IPA. Részben ez magyarázza, miért szenvedett vereséget Kernberg a saját hazájában, és csupán nemzetközi hírnevének köszönhetően került be a jelöltek közé. A külső országok politikai eseményei ugyancsak befolyásolták a választás eredményét. Például Kernberg állítólag támogatott egy argentinai, úgynevezett fasiszta pszichoanalitikus intézetet egy „tisztával” szemben; ezenkívül azt is beszéljük, hogy Franciaországban egy-két évvel ezelőtt az angol elnökjelöltre adta szavazatát, és nem a franciára. Ebből fakadóan kizárólag a németajkú tagok elsöprő többsége voksolt Kernbergre. A résztvevők hosszas időt töltöttek azzal, hogy az Argentínából postán küldött, pár száz szavazatot tartalmazó doboz elkallódása felett sajnálkoztak. Vajon a londoni hivatal tartotta vissza a szavazatokat? Vagy tényleg az argentin posta okozta a fennakadást? Most akkor új választást kell tartani — vélték a németek. Ez előre megfontolt szándékkal történt — így mások. Megint mások úgy tartották, hogy egy

újabb választás túl költséges volna. Igen ám, de hogy az elveszett doboz milyen szavazatokat tartalmazott, azt senki sem tudta. Végül Miami-ban előkerült a doboz, és a végrehajtó bizottság döntése értelmében megsemmisítették annak tartalmát.

Minthogy az újonnan elfogadott (főként pszichológusokból álló) társaságok a hivatalos IPA-tagfelvétellel járó áldásban részesültek, érzelmeiktől túlaradó befogadó beszédek özönét kellett végighallgatni, amely a hála és köszönet kinyilvánításától a huszonhét évnyi száműzetés felidézéséig, a kivetettség és megalázottság érzésének kifejezésétől a „másodosztályú” állampolgárságból való megszabadulás örömeig terjedt. Ez a melodramatikus hangulat arra készítetett, hogy néhány résztvevőnek feltegyem a kérdést: munkájuk során, illetve lehetséges pácienseik között milyen előnyük származik az IPA-tagságból? „Az égvilágon semmilyen” — hangzott a válasz legtöbbször.

„Mi mindig magunk közé fogadtuk a nem orvosi képesítésű analitikusokat” — közölte szinte kivétel nélkül minden általam megkérdezett európai és latin-amerikai résztvevő. „Ezt a vetélkedést is az amerikaiak indították el” — vélekedett az egyik francia kolléga. „Nem tudtuk, mire szavazunk”, vagy másként: „Egyik jelöltet sem ismerem személyesen” — nyilatkozták néhányan Latin-Amerikából. (Ez utóbbiak tömegesen képviseltették magukat. Több hozzászólás hangzott el spanyol nyelven, mint eddig bármely IPA-kongresszuson. Ugyanakkor a latin-amerikai szónokok egybehangzón keseregtek betegek csekély létszáma felett, ami az érintett latin-amerikai országok hanyatló gazdaságának a következménye.) „Végére is egyenlőek lettünk” — állapította meg nem egy amerikai klinikai pszichológus, noha továbbra sem értettek egyet abban a korábbiakban fel nem merülő kérdésben, hogy

vajon legyen-e egyéni tagság az Amerikai Pszichoanalitikus Egyesületen (APA) belül.

Zavarba ejtő volt számomra az a jelenség, hogy számos jó ismerősöm közül alig néhány árulta el nekem, kire is szavazott. Vagyis, ezúttal is azt az analitikus szabályt követték, hogy a betegek titkait meg kell tartani, de egyben jelezték a prioritásokkal kapcsolatos ambivalenciáikat is. Freud heurisztikus felosztása, amely a pszichoanalízist három összetevőre bontja, változatlanul érvényes, a mozgalom életképessége pedig változatlanul a terápia és az elmélet folyamatos előrehaladásán múlik. A pszichoanalízis ereje továbbra is a kongresszusi előadók gazdag és érzékeny esetismertetéseinek megítélésén nyugszik, bármilyen módszerrel, technikával, bármely országban készüljenek is ezek az ismertetések.

E beszámolóban lehetetlen volna kitérni ezekre a témákra, amelyek olyan klinikai kérdések körül forogtak, mint például a decentrált figyelem és hallás; az énerő és a külső valóság kapcsolata egy AIDS-beteg kezelésében; a nyelvi szimbólumrendszernek mögöttes jelentése és a pszichés valóság korlátai; a belső és külső valóság közötti változó határvonalak; az én és a tudattalan közötti intrapszichés viszonyok; a regresszió az áttételben és a viszontáttételben; a hit és annak felfüggesztése; az emlékezés és az érzékelés; a pszichés változással szembeni ellenállás és ennek legyőzése; a sokféle különböző betegre alkalmazható módszerek; a diagnózis és a prognózis — és sok más egyéb téma.

Jó néhány ülést szenteltek annak a kérdésnek, vajon milyen hatást gyakorol a betegek lelki valóságára az anyagi valóság, amelyben élnek. Ezt elsősorban az Argentínában, Chilében és más elnyomó társadalmakkal kapcsolatban, továbbá a Holocaust túlélőivel és azok gyermekeivel összefüggés-

ben vizsgálták. Sőt, az is felvetődött, hogy mi lehet a magyarázata annak, hogy a *genocídium* szó használatát szinte teljesen felváltotta a *Holocaust* kifejezés használata. Az elmélet, a gyakorlat és a politika egyfelől akkor tűnt fel egyszerre a színen, amikor a „business meeting”-en az egyik résztvevő arra szólította fel az IPA tagjait, hogy fejezzék ki megvetésüket a francia elnökkel, Jacques Chirac-kal szemben, amiért kitarított a nukleáris kísérleti robbantások végrehajtása mellett; másfelől akkor, amikor egy másik résztvevő a Holocaust és Hiroshima közé egyenlőségjelet téve nyitotta meg az egyik ülést.

Mindent összevetve, voltaképpen a tudományos ülések felszólalói nem tértek el az eredeti témától: a betegekben élő pszichés valóság hatása a technikára, a határeseti és a pszichotikus állapotokra, a perverziókra és a neurotikus rendellenességekre, a valóságra és az álmokra, a multidiszciplináris megközelítésre és az elméleti pluralizmusra, végül pedig a beteg hatása analitikusának lelkére. Miként Freud idejében, most is számos plenáris ülés, illetve műhelycsoport foglalkozott az analitikus kreativitásával, amely az analizált személy tehetségének kibontakoztatását segítheti elő. Mindezek az előadások és viták a legmagasabb színvonalon folytak.

A pszichoanalízis jövője azonban nem sok jót ígér. Bizonyos fokig a szervezési sikerek is az elkerülhetetlen hanyatlást sejtetik. Minden más szakmához hasonlóan, a kongresszusi részvétel demokratizmusa — jóllehet ez kétségbevonhatatlanul helyes és szükséges — a lényegbevágó elméleti fejlődés felhígulását vonja maga után, s a kiváló teljesítmények bemutatása helyett a különféle országok, nyelvek, régiók stb. bemutatkozását helyezi előtérbe. A Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesületet eredetileg

független, felfedező szellemek, tehetséges, látónoki képességekkel megáldott emberek hozták létre, akik lehetnek bár kissé hóborstosnak, és túl ambiciózusak, de idegen volt számukra a szervezeti fegyelem és működés. Maga Freud, szembetalálkozván ezekkel a jelenségekkel, ugyancsak türelmetlenné és zsarnokivá vált, végül felállította saját titkos bizottságát. A leköszönő elnök, Joseph Sandler helytálló megjegyzése szerint az a fajta nézeteltérés, ami a legutóbbi választások alkalmával megnyilvánult, mindig is jellemző volt az egyesületre. Igaz, 1985 előtt a nem orvosi képzettségű analitikusok tagságának kérdése az Egyesült Államokon kívül sehol sem merült fel; az országok között a színpalak mögött zajló pozícióharc csupán az elnöki és más magas méltóságokért folyt; ezen túlmenően elmondható, hogy ekkor még sikerült a belső titkokat megőrizni, egyúttal a pletykáknak is elejét venni. Mára már az újabb analitikusi csoportok befogadása nem várt nehézségeket vet fel, ilyen például a postai úton való szavazás.

Megfigyelésem szerint legsúlyosabb kérdésként a merült fel, hogy az egyes csoportok tagjai milyen képzésben és személyes analízisben részesültek. Ez sem egységes, heti két és öt ülés között váltakozik. A New York-i Freud Társaság, valamint a Kaliforniai Pszichoanalitikus Központ tagjai között akadnak olyanok, akik a szociális munka, vagy a szociológia, illetve a klinikai pszicho-

lógia területén szereztek doktori címet. De vannak, akik csak egyszerű M. A. fokozattal rendelkeznek — jelezte Norbert Freedman a Nemzetközi Pszichoanalitikus Társaság (IPS) képviselőjében, amely az IPA-ba újonnan felvett csoportokból áll. Egyben annak a követelésnek is hangot adott, miszerint ezen társaságok minden tagjával egyenlőként kell bánni az IPA-n belül, és nem szabad előnyben részesíteni a klinikai területen szerzett Ph.D. fokozatot. Az egyelőre nem világos, hogy ez a demokratikus nekibuzdulás vajon a tudomány elméleti színvonalának esésével jár-e, tekintettel arra, hogy egyenlő képviseletet nyújt a tudományos testületekben és a bizottságokban. Az idő mindenre feleletet ad... Annyi azonban bizonyos, hogy — miként a múltban — a minden más amerikai szakmai szervezetben elharapódzó viszály most már az IPA keretein belül is nyíltan folyik. Örvendezhetnek a pszichoanalízis ellenségei... Tény, hogy ha nem sikerül megőrizni a szervezet magas intellektuális színvonalát, akkor a belátható jövőn belül a pszichoanalízis is csak egy lesz a számtalan gyógy mód közül: olyan lejáratott „tudomány”, mint amilyen a newtoni fizika, vagy az althusseriánus marxizmus. Tulajdonképpen Freud jóslata, miszerint tanai a pestist hozták az emberiségre, igaznak bizonyult.

Battyán Katalin fordítása

HÍREK

Európai kandidátus találkozó (IPSO Europe) lesz Budapesten. Időpontja: 1997. február 14–16. Helyszíne: Hotel Sunlight (1121 Budapest, Eötvös u. 41.). A szervezés felelőse: Prágai Éva (lakástelefon: 129-7581).

A Magyar Pszichoanalitikus Egyesület és a Bécsi Pszichoanalitikus Egyesület közös szervezésében Mahler születésének 100. évfordulója alkalmából a *nemzetközi Mahler-konferenciára* Sopronban, 1997. május 9–11. között kerül sor. A konferencia nyelve: német és angol. A szervezők, Blümel Ferenc és Szőnyi Gábor előadásokat 1997. január 15-ig korlátozott számban még elfogadnak.